

TÜRK DÜNYASI ORTAK EDEBİYATI

TÜRK DÜNYASI
EDEBİYATÇILARI
ANSİKLOPEDİSİ

CİLT I

A - ATATUĞ

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları

Atatürk Yüksek Kurumu
Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 214
Kaynak Eserler Dizisi: 1

Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi

©Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2001

ISBN: 975-16-1281-0

İLESAM: 2000.06.Y.0143-208

TÜRK DÜNYASI ORTAK EDEBİYATI

Proje Yürütücüsü
Prof. Dr. Sadik TURAL

TÜRK DÜNYASI EDEBİYATÇILARI ANSİKLOPEDİSİ

Alt Grup Başkanı
Dr. Müjgan CUNBUR

Kapak Tasarımı
Düş Atelyesi (Abdullah Ayaydın)
(0.312) 215 70 93 - 212 26 57

Sayfa Tasarım ve Baskı
Düş Atelyesi (Halit Ataseven)
(0.312) 215 70 93 - 212 26 57

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
G. M. K. Bulvarı 133, 06570 Maltepe-Ankara
Tel: (312) 231.23 48 - 232 22 57
Belgegeçer: 232 43 21
e-posta: www.mrks@akmb.gov.tr
Internet: www.akmb.gov.tr

TÜRK DÜNYASI ORTAK EDEBİYATI PROJESİ

Başkan

Prof. Dr. Sadık TURAL

Başkan Yardımcıları

Prof. Dr. Kâmil VELİYEV

Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

Türk Dünyası Koordinatörleri

Prof. Dr. Kâmil VELİYEV (*Başkan*)

Prof. Dr. Bekir NEBİYEV (*Azerbaycan*) - Prof. Dr. Ahmet SÜLEYMANOV (*Başkurdistan*)

Prof. Dr. Şakir İBRAYEV (*Kazakistan*) - Prof. Dr. Abdildacan AKMATALİYEV (*Kırgızistan*)

Prof. Dr. Begali KASIMOV (*Özbekistan*) - Prof. Dr. Hatip MİNNİGULOVA (*Tataristan*)

Prof. Dr. Annagurban AŞIROV (*Türkmenistan*)

Yürütme Kurulu

Prof. Dr. Şükrü ELÇİN - Prof. Dr. Sadık TURAL - Prof. Dr. Taciser ONUK

Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN - Prof. Dr. Mustafa İSEN - Dr. Müjgan CUNBUR

Doç. Dr. Osman HORATA - Yrd. Doç. Dr. Ahmet ARI

Yrd. Doç. Dr. M. Kayahan ÖZGÜL - Yrd. Doç. Dr. Güzin TURAL

Yrd. Doç. Dr. Naciye YILDIZ

Proje Genel Sekreteri

Dr. Hüseyin AĞCA

TÜRK DÜNYASI EDEBİYATÇILARI ANSİKLOPEDİSİ

Alt Grup Başkanı

Dr. Müjgan CUNBUR

Başkan Yardımcıları

Prof. Dr. Belkıs ALTUNİŞ-GÜRSOY - Yrd. Doç. Dr. Naciye YILDIZ

Dr. Ayşegül CELEPOĞLU

Redaksiyon Kurulu

Dr. Hüseyin AĞCA - Prof. Dr. Şerif AKTAŞ

Prof. Dr. Belkıs ALTUNİŞ-GÜRSOY - Doç. Dr. İsmet CEMİLOĞLU

Dr. Müjgan CUNBUR - Doç. Dr. Osman HORATA

Doç. Dr. Mustafa ÖNER - Doç. Dr. Çetin PEKACAR

Aysu ŞİMŞEK-CANPOLAT - Yrd. Doç. Dr. Naciye YILDIZ

Yrd. Doç. Dr. Zühâl YÜKSEL

Teknik Düzeltme

Banu ALTUNOVA - Dr. Ümmühan BİLGİN - Kemalettin DENİZ

Yasemin DİNÇ-KURT - Zülal TABAK

ARAYICI, Oktay (1936 - 21.1.1985): Oyun yazarı. Rize'de doğdu. 1961'de İÜ İktisat Fakültesini bitirdi. İÜTB Gençlik Tiyatrosunda oyuncu ve yönetici olarak çalıştı. 1964'te TRT'ye girdi. İzmir, Ankara ve İstanbul radyolarında çeşitli müdürlüklerde bulundu. Çeşitli skeçler, radyofonik oyunlar, senaryo ve sahne oyunları yazdı. *İkinci Hedef* adlı film senaryosuyla 1970 Yunus Nadi Armağanını, Güngör Dilmen'le, *Seferî Ramazan Beyin Nafîle Dünyası* (1971) oyunuyla 1971-1972 Ankara Sanatseverler Derneği Ödülünü Melih Cevdet Anday'la paylaştı *Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi* 1978'de Devlet Tiyatrosunda oynandı. 1979 Türk Dil Kurumu Oyun Ödülünü ve 1979 Avni Diligil Tiyatro Ödülünü kazandı. *At Gözlüğü* oyunu Radyo ve Televizyon Muhabirleri Derneğince Yılın TV Filmi seçildi. *Rumuz Goncagül* adlı oyunu 1982 Sanat Kurumu En İyi Yerli Oyun Yazarı ödülünü aldı. İstanbul'da öldü. *Eserleri/Oyun: Dışarda Yağmur Var* (1960), *At Gözlüğü* (1979), *Rumuz Goncagül* (1982). Ankara Sanat Tiyatrosu 1981, 1982, 1983; Ordu Belediyesi Amatör Halk Tiyatrosu, 1993; İstanbul Yeni Türkü Oyun Yayınları, 1982); *Nafîle Dünya* (müzikli-politik güldürü, Asaf Çiyiltepe Sahnesi 1975, Ankara Sanat Tiyatrosu); *At Gözlüğü* (senaryo, 1979); *Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi* (seyirlik tragedya, 1979).

Kay.: CDTTB s. 632-640; EİS s. 51; EİYS s. 41; RTEs s. 57; SYS s. 74; TDESYS s. 54-55; TEA/AÖ 1/118; YS s. 43. → A. CELEPOĞLU

ÂRÂYICIZADE Merdî Hüseyin Ef. bk. MERDÎ (-1709)

ARAZ Dadaşzade, bk. DADAŞZADE Araz Memmed Arifoğlu

ARAZ, Memmed (1933 -): Azerbaycan şairi ve gazetecisidir. Nahçıvan'ın Şahbuz ilçesinin Nırs köyünde doğdu. Asıl adı Memmed İbrahimov İnfiloğlu (Araz)'dır. Araz nehriyle ilgili olarak çok fazla şiir yazmasından dolayı Araz şairi olarak tanındı. Babası İnfil Kişi, annesi Cahan Hanım'dır. İnfil Kişi, aslen Ermenistan'ın Sisyan bölgesinden olup, 1918'de Nahçıvan'a göçtü. Şair, ilk eğitimini köyünde tamamladı. 1949'da Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesinin Coğrafya Fakültesine girdi. Burada faaliyet gösteren Edebiyat

Derneği ile ilişki kurarak, edebî çevrelerle tanıştı. Birkaç yıl Azerbaycan Devlet Üniversitesi Jurnalistika Fakültesine devam etti. Üniversiteden mezun olduktan sonra Nahçıvan'a dönerek birkaç yıl orta dereceli okullarda öğretmenlik yaptı. 1957'de Bakû'da Baş Matbuat İdaresinde müvekkil vazifesine tayin edildi. 1959'da Moskova'daki Yazarlar Birliğine bağlı Yüksek Edebiyat kursuna katıldı. Burada Rus ve Batı Edebiyatını yakından tanıma fırsatı buldu. 1961'de kursu tamamlayarak Bakû'ya döndü. Sırasıyla 1961-1963'te Maarif Neşriyatında redaktörlük, 1963-1967'de Azerbaycan Devlet Neşriyatı Bedî Edebiyat Redaksiyası müdürlüğü, 1967-1970'te *Ulduz* dergisinin mesul kâtipliği, 1970-1972'de *Edebiyyet ve İncenet* dergisinin baş redaktör muaviniği, 1971-1981'de Azerbaycan Yazarlar Birliğinin Poezya bölüm başkanlığı ve 1974'te yayın hayatına yeni başlayan *Azerbaycan Təbiəti* dergisinin başredaktörlüğü görevlerinde bulundu. Hâlen bu görevine devam etmektedir. Yazdığı yirmiye yakın şiir kitabı dolayısıyla 1978'de Emektar Medeniyet İşçisi, 1988'de Azerbaycan Devlet Mükâfatı sahibi, 1990'da Azerbaycan Halk Şairi unvanlarını kazandı. 1991'de Diyanet Vakfı tarafından Türkiye'de yapılan na't yarışmasında Ya Rabbim Bu Dünya Sen Quran Deyil adlı şiiri ile birinci oldu. Azerbaycan Yazarlar Birliğinin de üyesi olan Araz, Rusça, Ermenice ve Gürcüce bilmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan yeniden kurma ve yapılanma hareketlerine paralel olarak, Azerbaycan edebiyatında ortaya çıkan toplum için sanat anlayışını benimsedi. Sanatkarın vazifesini de toplumda meydana gelen sosyolojik gelişmelerin mahiyetini araştırarak bu sürecin edebî keşfini yapmak olarak değerlendirdi. Eserlerinde sosyal mevzuları işlerken bir yandan da ideal kahraman yaratmak peşinde koştu. Sosyal konuların yanında aşk, sevgi, hasret, yalnızlık ve ölüm korkusu gibi ferdî duyguları da işlemekten geri kalmadı. Tabiat tasvirlerinde, Azerbaycan tabiatının güzelliklerini şiirlerine yansıttı. Çevre problemleri ile yakından ilgilenecek, ekolojik kirlenmeye çekti. Güney Azerbaycan ve Araz meselesinde ikiye bölünmüş bir milletin tarihini, tarihini dile getirdi. Millî kimlik ve vatandaşlık kavramları üzerinde önemle durdu. II. Dünya Savaşı'nı ve onun geride bıraktığı derin izleri şiirlerinde âdeta destanlaştırdı. Şiirlerinde halk inançları,

atasözleri, deyimler ve halk söyleyişinden faydalandı. Hecenin değişik kalıplarını kullanarak zengin bir kafiye örgüsü elde etti. Edebi sanatların ve Azerbaycan dilinin kıvraklığından faydalanarak kendine mahsus bir imajlar sistemi oluşturdu. Dili oldukça sağlamdır. Yer yer halk söyleyişine yakınlaşır. Bilhassa dünya ve zamanla ilgili şiirlerinde felsefi derinlik, hikmetli düşünce söyleyişleri vardır. Araz, çağdaş şiirin form, söyleyiş, tema ve şekil unsurlarını halk şiiri ile birleştirerek şiirde millî çizgileri ön plâna çıkardı. SSCB içerisindeki çeşitli halkların dillerinden tercüme yapılarak yayımladı. Daha çok Rusçadan manzum tercüme yaptı. Kitap olarak basılan eserleri dışında çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan çok sayıda şiiri, makalesi ve popülist yazısı bulunmaktadır. Ayrıca hakkında üç kitap ve yüzden çok makale yazıldı. Eserleri/Şiir: *Sevgi Nêğmesi* (Bakû 1959), *Üç Oğul Anası* (Bakû 1961), *Men Seni Taparam* (Bakû 1963), *Araz Axır* (Bakû 1964), *Anamdan Yadigar Nêğmeler* (Bakû 1966), *Ömür Kervanı* (Bakû 1967), *İllerden Biri* (Bakû 1969), *Qanadlı Qayalar* (Bakû 1973), *Atamın Kitabı* (Bakû 1974), *Oxucuya Mektub* (Bakû 1978), *Aylarım, İllerim* (Bakû 1979), *Dünya Senin, Dünya Menim* (Bakû 1983), *Seçilmiş Eserleri* (Bakû 1986), *Daş Harayı* (Bakû 1992), *Dünya Düzelmir* (Bakû 1992), *Qayalara Yazılan Ses* (Bakû 1994), *Yol Ayrcında Sohbet* (Bakû 1988). Nesir: *Héyatın ve Sözü'n Rengleri* (Bakû 1975). Çevirileri: *Foma* (Sergey Mihalkov'dan, Bakû 1964), *Narahat Ürek* (Kevork Ağacanyan'dan, Bakû 1974), *Şiirler* (Mihail Svetlov'dan, Bakû 1975), *Rus Kadınları* (N. Nekrasov'dan, Bakû 1983), *Çeşitli dillerden çevrilen, Ocak Başında* (Bakû 1983).

Kay.: Memmed Aslan, "Gündoğandan Günbatana Menzilim", *Türk Edebiyatı*, 1988, nu. 120; İsa Hébibbeyli, *M. Araz-Terceme-i Hal*, Bakû 1993; İsa Hébibbeyli, *Millilik ve Beşerilik*, Azerbaycan Dövlət Neşriyyatı, Bakû 1993; *Kardaş Edebiyatlar Dergisi* (Özel Sayı), sy. 25, Kasım 1993; Maarife Hacıyeva, *XX. Asır Azerbaycan Edebiyatı*, Samsun, 19 Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi yayınları, nu. 78, Samsun 1994, s. 208-236; Vagif Yusifli, *Memmed Araz Dünyası*, Şur Neşriyyatı, Bakû 1994; Salih Okumuş, *Çağdaş Azerbaycan Şairi Memmed Araz'ın Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 1999. ♦S. OKUMUŞ

ARAZ Memmed, bk. DADAŞZADE Araz
Memmed Arifoğlu

ARAZ, Nezihe (1922 –): Yazar, gazeteci, ansiklopedist, oyun yazarı ve şair. Konya'da doğdu. Adı Fatma Nezihe'dir. Eski Ankara Milletvekillerinden Rifat Araz ve Müzeyyen Araz'ın kızıdır. Ankara Kız Lisesini ve 1946'da AÜ. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Psikoloji ve Felsefe Bölümünü bitirdi. Esas çalışma dalı olarak psikoloji ve sosyal psikolojiyi seçti. Bir süre aynı bölümde ilmi yardımcılık yaptı. Sonra ayrılıp İstanbul'da gazeteciliğe başladı. Bâbüâli'nin bütün büyük gazetelerinde çalıştı. 1953-1955'te *Resimli Hayat*, 1956'da *Hayat* dergilerinde röportajları çıktı. 1957'de *Havadis*'te, 1957-1962'de *Yeni Sabah*'ta sonra da *Yeni İstanbul*'da fıkra yazarlığı yaptı. *Son Saat*, *Havadis*, *Akşam*, *Tasvir*, *Güneş*, *Hürriyet*, *Milliyet* gibi gazetelerde fıkra yazarlığından başka röportaj, araştırma dizileri, köşe yazıları yazdı. Emekli olduktan sonra da bu tür yazılarını sürdürmektedir. *Meydan-Larousse Sözlüğü ve Ansiklopedisi*'nin üç yarımcı ortağından biri ve Türkiye'ye ait maddelerin sorumlusu, *Kaynak Kitaplar Yayın Evinin* kurucularından oldu. *Türkiye 1923-1973 Cumhuriyet Ansiklopedisi*'nin yöneticisidir. Genellikle Türk-İslâm dünyasının değerlerini konu edinen biyografi türü inceleme eserleri yazdı. *İnanç* dergisi tarafından 1984'te yılın en iyi tiyatro yazarı seçildi. *Savaş Yorgunu Kadınlar* ile 1989 Kültür Bakanlığı En İyi Yazar Ödülünü, *Afife Jale* ile 1988'de Avni Dilligil Tiyatro Ödülünü, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu ile Ahmet Yesevi Vakfının 2000 Yılı Kadınlar gününde Toplumumuzda Işık Tutan Kadın ödülünü aldı. Selçuk Üniversitesi tarafından kendisine fahri edebiyat doktoru unvanı verildi. Beş senaryosu film olarak yayımlandı. Ayrıca Devlet Televizyonunda dokuz yıl süreyle Hanımlar Sizin İçin, Hanımlar Merhaba, Hanımlar Nasılsınız adıyla kadınlar için bir kuşak programı yürüttü. Macide Öğretmen ve Şeker Sokağı başta olmak üzere altı dizi program yaptı. Eserleri/Şiir: *Benim Dünyam* (İst. 1949), *Bir Kırmızı Gül* (1994). Biyografi, biyografik roman ve araştırma : *El-Muzaffer Daima* (Fâtih'in deruni hayatı, İst. 1953), *Anadolu Evliyalari* (İst. 1959), *Peygamberler Peygamberi Hazret-i Muhammed* (İst. 1960), *Hz. Peygamberin Torunları* (1960), *Peygamberin Köyünden*, *Dertli Dolap* (Yunus Emre'nin hayatı, İst. 1961), *Aşk Peygamberi Mevlânâ'nın Romanı* (1962, *Aşk Peygamberi* 1985), *Yirmi Sekiz Peygamber* (1963), *Kutsal Kervan* (1976), *Soy Bir Ailenin*